Scanned with OKEN Scanner

UGC Care Listed Journal

ISSN 2231-573X

साहित्य, कला आणि
लोकसंस्कृतीला वाहिलेले

त्रैमासिक

तिफण

मराठवाड्यातील साहित्य
विशेषांक । भाग - २

वर्ष : १५ वे । **अंक :** तिसरा
जुलै ते सप्टेंबर : २०२४

संपादक : **डॉ. शिवाजी हुसे**
अतिथी संपादक : **प्राचार्य डॉ. शिवदास शिरसाठ,**
डॉ. दिलीप भिसे

■ **संपादक मंडळ**

डॉ. सर्जेराव जिगे, डॉ. दिलीप बिरुटे,
डॉ. ताहेर पठाण, डॉ. रामचंद्र झाडे,
डॉ. सुभाष बागल, डॉ. दत्तात्रय डुंबरे,
डॉ. सुभाष शेकडे, डॉ. सुखदेव इघारे,
डॉ. प्रेमला मुखेडकर, डॉ. राजकुमार मुसणे,
डॉ. रंजना कदम, डॉ. यशवंत सोनुने

■ **मुद्रक**

रुद्रायणी, छत्रपती संभाजीनगर.

■ **मुखपृष्ठ, मांडणी व सजावट**

मंदार नागरे, छत्रपती संभाजीनगर
मो. ९४०४६११५९६

■ **वर्गणी**

वार्षिक सहयोग मूल्य : रु. ५००/-

■ **वर्गणी अशीही भरता येईल-**

संपादक, 'तिफण', बँक ऑफ महाराष्ट्र
शाखा : कन्नड, खाते क्र. 60287405377
आय.एफ.एस.सी. कोड क्र. MAHB0000259

■ **स्वागत मूल्य : २५०/- रुपये**

■ **संपादन :** अवैतनिक

■ **साहित्य व वर्गणी पाठविण्याचा पत्ता**

डॉ. शिवाजी हुसे, 'शिवार', श्रीराम कॉलनी, हिवरखेडा
रोड, कन्नड- ४३१ १०३,
जि. छत्रपती संभाजीनगर. मो. ९४०४०००३९८
मेल : tifanprakashan2024@gmail.com

(या अंकातील लेखकांच्या मताशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही.)

या नियतकालिकास महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाकडून अनुदान प्राप्त झाले आहे; परंतु या नियतकालिकात प्रसिद्ध झालेली मते मंडळास मान्य असतीलच असे नाही.

Scanned with OKEN Scanner

१५	मराठवाड्यातील निवडक नाटककार आणि नाटक	प्रा.डॉ. तुकाराम हरिश्चंद्र देवकर	९६
१६	मराठवाड्यातील कादंबरी साहित्य	डॉ. एम. बी. धोंडगे श्री. केशव अंगद कांदे	१००
१७	मराठवाड्यातील कथा	पायल आनंद जगताप	१०४
१८	मराठवाड्यातील स्वातंत्र्य चळवळ व साहित्य	प्रा. डॉ. व्ही. बी. बनसोडे	१११
१९	मराठवाड्यातील साहित्य, समाज व संस्कृती	डॉ. निता मेश्राम (पाटील)	११६
२०	नरहर कुरुंदकर: विचारदर्शन	प्रा. डॉ. देविदास खोडेवाड	१२१
२१	मराठवाड्यातील कविता	प्रा.डॉ.रूद्देवाड बी.पी.	१२५
२२	खेळ आणि मराठी वाङ्मय : एक भावानुबंध	प्रा.डॉ.प्रविण मुरलीधरराव भोसले	१२८
२३	बालभुकेचा अक्षरमेवा असलेला मराठवाड्यातील कवी नागनाथ बडे यांचा 'बाल शिदोरी' कवितासंग्रह !	डॉ मुकुंद राजपंखे	१३१
२४	मराठवाड्यातील कादंबरीतील स्त्रीजीवन ('पाचोळा'च्या अनुषंगाने)	प्रा. डॉ. सुरेश पांडुरंग रासकर	१३५
२५	ग्रामीण कादंबरी आणि मराठवाड्यातील दुष्काळाचे चित्रण	डॉ. रामचंद्र द. झाडे	१४३
२६	मराठवाड्यातील आदिवासी लोकसाहित्य	डॉ. संजय गंगाराम सुरेवाड	१४७
२७	मराठवाड्यातील भटक्या विमुक्तांची कादंबरी	प्रा. डॉ. सूर्यकांत हरिश्चंद्र गित्ते	१५५
२८	जग बदल घालुनि घाव : 'ध्येयवेड्या कार्यकर्त्याचे आत्मकथन'	डॉ. उत्तरेश्वर ज्ञानोबा सुरवसे	१६०
२९	ललिता गादगे यांच्या कथेचे वेगळेपण	डॉ. संगीता नारायणराव मुंढे	१६७
३०	मराठवाडा स्वातंत्र्य चळवळीतील लढवय्या : मुर्गाप्पा खुमसे	प्रा.डॉ.शैलजा भारतराव बरूरे	१७२
३१	बी. रघुनाथ यांच्या कादंबऱ्यातून आलेले मराठवाड्यातील सामाजिक जीवन	प्रा. डॉ. विनायक जाधव	१७८
३२	मराठवाड्यातील आदिवासी आंधाची लोकनाट्य परंपरा: विशेष नांदेड	शोभा विठ्ठल सरकुंडे	१८५
३३	मराठवाड्यातील साठोत्तरी साहित्य	प्रा. डॉ. भास्कर गायकवाड	१९१

Scanned with OKEN Scanner

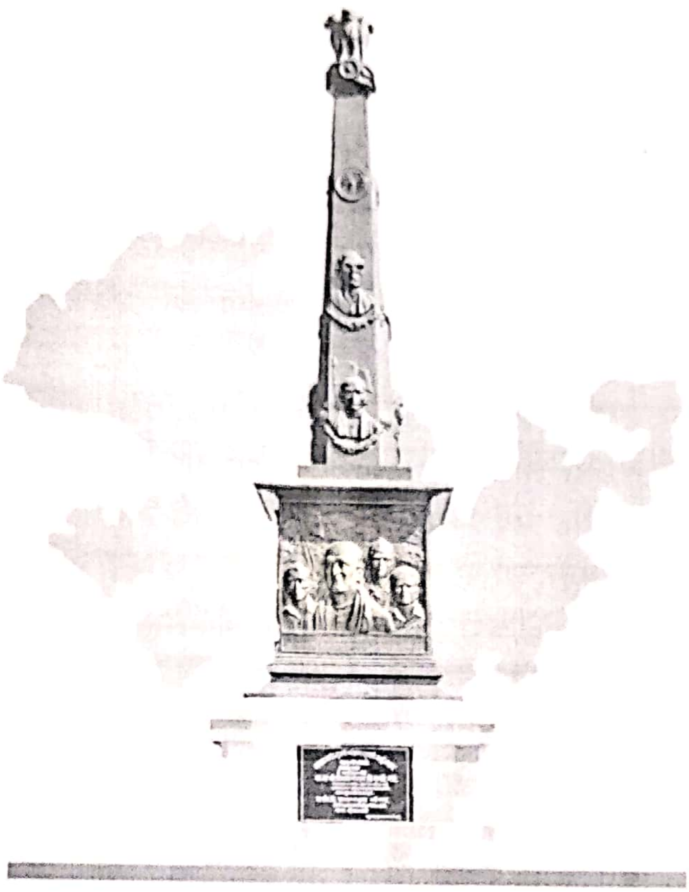

मराठवाड्यातील साठोत्तरी साहित्य

प्रा. डॉ. भास्कर गायकवाड

१ नोव्हेंबर १९५६ मराठवाडा हा भाग त्यावेळच्या मुंबई राज्याला जोडला गेला आणि १ मे १९६० पासून महाराष्ट्र राज्याचा भाग म्हणून मराठवाडा ओळखला जाऊ लागला. ऐतिहासिक काळाचा विचार करता पैठणचे सातवाहन आणि देवगिरीचे यादव यांचा कालखंड हा उत्कर्षाचा कालखंड होता. मराठवाडा ही संतांची भूमी आहे हे तर सर्वश्रुत आहे. देवांचा देव महादेव. महादेवाच्या १२ ज्योतिर्लिंगांपैकी ०३ मराठवाड्यात आहेत. (परळी, औंढा, वेरूळ) गोदावरीचा किनारा मराठवाड्याला लाभलेला आहे. वेरूळ, अजिंठाच्या जगप्रसिद्ध लेण्या, तुळजापूर, सचखंड गुरुद्वारा, माहूर यासारखे धार्मिक स्थळे भक्तांना भुरळ घालतात. हा सर्वच परिसर साहित्यिकांना साहित्य निर्मितीची प्रेरणा देतो असे म्हटले तर वावगे ठरू नये. अशा संपन्न मराठवाड्यात साहित्याची निर्मिती सर्वांना सुंदर अशी झाली आहे. मुळात या आंबेजोगाई शहरालाच साहित्यिकांचा फार मोठा वारसा लाभलेला आहे. मराठी वाङ्मयाचा

पानतावणे, प्रकाश त्रिभुवन, रुस्तम अचलखांब, अंबादास कांबळे, यादव गायकवाड, या अव्वल दर्जाचे साहित्यकार मराठवाड्यातीलच खाण आहे हे लक्षात घेतले पाहिजे.

समीक्षा लेखनातही मराठवाड्यातील लेखक मागे नाहीत. डॉ. सुरेश सावंत, डॉ. बबन भाग्यवंत, डॉ. के. जी. सोन कांबळे, डॉ. भीमराव वाघचौरे, डॉ. अशोक देशमाने, डॉ. गौतम गायकवाड, डॉ. राजश्री पवार, सुभाष देशपांडे, किसनराव कुराडे, डॉ. सुलभा दुसाने, डॉ. संजीवकुमार पांचाळ, डॉ. संजय मून यांचे समीक्षा लेखन प्रसिद्ध आहे.

उपरोक्त सर्व विवेचनावरून हे लक्षात येते की मराठी साठोत्तरी साहित्य लेखनात मराठवाड्यातील लेखकांचा फार मोठा वाटा आहे. त्यांनी निर्माण केलेल्या साहित्याने समाजात जाणीव जागृती निर्माण केली. समाजात आत्म सन्मानाची आणि आत्मशोधाची जाणीव निर्माण केली. त्यांच्या लेखनाने नवे भान येण्यास मदत झाली. साहित्य लेखनाची परंपरा ही फार गुंतागुंतीची असते. त्यात फक्त लेखकाचा विचार करून चालत नाही, तर त्या लेखकांची व प्रदेशाची संस्कृती तेथील राजकारण या सर्वांचा प्रभाव त्यावर पडत असतो. मराठवाड्याच्या साहित्य लेखनावर निजाम राजवट, हैदराबाद मुक्तिसंग्राम, मराठवाड्यात झालेली विविध आंदोलने, चळवळी, सुरुवातीच्या काळात राजकारणातुन झालेले दुर्लक्ष, परिसराचे ऐतिहासिक महत्त्व, विविध संप्रदायाचा माध्यमातून आलेले लेखन याचाही फार मोठा प्रभाव झालेला आहे हे नाकारता येणार नाही.

विविध धर्मात वाढत चाललेली तेढ, वाढत चाललेले अन्याय, अत्याचार, आरक्षणाचे प्रश्न, राजकारणातील चढ- उतार, शासनाच्या विवीध योजना व त्यामागील अंमलबजावणी, बदलते शैक्षणिक धोरण, गरीब श्रीमंतातील वाढत चाललेली दरी, यासारखे प्रश्न आगामी काळात साहित्य लेखनातून प्रकट होतील, यात शंका नाही. यातून साहित्य निर्मितीला एक नवी दिशा मिळेल, हे वास्तव चित्र वाचकांसमोर येईल हीच अपेक्षा.

संदर्भ ग्रंथ सूची

१. कोल्हटकर श्रीपाद कृष्ण, उद्‍धृत, पंचधारांचा प्रदेश, प्रल्हाद लुलेकर, चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद, २००४, पृ. १०

२. कसाब मारुती, अक्षरगाथा, संपादक मा. मा. जाधव, बळीवंश प्रकाशन नांदेड, एप्रिल-जून २०१९, पृ. ५९, ६०.

❀

- प्रा. डॉ. भास्कर गायकवाड

महाराष्ट्र महाविद्यालय,

निलंगा, जि. लातूर.

मो. ९४०३२५०५४६

❀❀❀

Scanned with OKEN Scanner